

УДК 94(=161.2)«1916/1918»:355.257.7]:329

DOI: <https://doi.org/10.17721/2524-048X.2023.26.6>

Ігор Срібняк,

д-р іст. наук, проф.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

Київ, Україна

Дмитро Гринь,

канд. іст. наук, доц.,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

Київ, Україна

УКРАЇНСЬКИЙ ПАРАМІЛІТАРНИЙ РУХ У ТАБОРІ ВЕЦЛЯР, НІМЕЧЧИНА, 1916 – ПЕРША ПОЛОВИНА 1918 рр. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ТАБОРОВОЇ ПРЕСИ)

***Анотація.** У статті проаналізовано особливості розвитку українського парамілітарного руху в таборі полонених українців Вецляр (Німеччина) у 1916 – першій половині 1918 рр., початок якому поклато заснування гімнастичне товариства «Січ». Досить скоро воно перетворилося на парамілітарну структуру з порівняно невеликою кількістю своїх членів з виробленим національним світоглядом. Його члени спільно відбували гімнастичні вправи у супроводі оркестру, виконували нічне чергування у таборі, пильнуючи пожежну безпеку. Поворотним моментом в історії товариства став грудень 1917 р., коли новообраний провід «Січі» вжив рішучих заходів для її оздоровлення. Найважливішим його рішеннями стало створення 1-го Січового імені Петра Дорошенка полку, призначення сотників, курінних та отаманної старшини, організація вишкільних занять, замовлення полкового прапору.*

Є очевидним, що заснування і подальший розвиток таборової «Січі» був санкціонований німецькою владою, яка плекала надії посилити свій бойовий ресурс за рахунок українців насамперед у фронтових операціях проти Російської імператорської армії. Проте ці сподівання були безпідставними, і хоча дехто з січовиків дійсно був зарахований на німецьку військову службу, ця категорія таборян відбувала її в військових комендатурах на окупованих Німеччиною волинських землях. Разом з тим саме з числа січовиків та українських активістів з інших таборових організацій були сформовані два транспорти, які були влиті до складу Синьожупанної дивізії. Найзначнішою заслугою вецлярської «Січі» стала національне освідомлення та організаційна підготовка понад тисячі своїх членів, яким були прищеплені стійкі патріотичні почування. Січова організація полонених українців у Вецлярі та сформований тут 1-й Січовий імені Петра Дорошенка полк – стали одними з підвалин для творення збройних сил України у найпотрібніший для неї період – в часі українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр.

***Ключові слова:** полонені українці, табір Вецляр, товариство «Січ», полк, Німеччина.*

***Вступ.** Заходами Союзу визволення України у Німеччині протягом 1915 р. стало можливим провести українізацію трьох таборів полонених царської армії (Раштат, Вецляр і Зальцведель), започаткувавши в них інтенсивну роботу культурно-освітнього змісту. Процес творення перших українських гуртків був суттєво ускладнений протидією з боку чорносотенців та малоросів, які намагалися усіляко перешкоджати національно-організаційній роботі. У*

Вецлярі місцем антиукраїнського виступу «чорної сотні» став таборовий театр (лютий 1916 р.), проте це не зупинило українських активістів. За короткий час у таборі була заснована ціла низка українських товариств (видавниче, музично-драматичне, кооперативне, сільськогосподарське та ін.), які успішно продовжували справу національного освідомлення полонених, що була започаткована Просвітнім відділом СБУ. Важливим досягненням стало й створення товариства «Січ» як парамілітарної структури, на основі якого стало можливим сформуванню 1-й Січовий гетьмана Петра Дорошенка полк, особовий склад якого у лютому-березні 1918 р. увійшов до складу української Синьожупанної дивізії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення історії розвитку української громади у таборі полонених українців Вецляр розпочалося у 1994 р., коли вийшли друком дві статті німецьких дослідників[44; 46]. Ще за кілька років цей дослідницький напрям збагатився ще кількома розвідками, і до його наукової розробки долучилися українські історики[45; 22; 23]. Наслідком подальших наукових пошуків стала публікація ще кількох дослідницьких праць[47; 11; 43; 48]. Останнім часом наукова розробка історії функціонування цього табору була підкріплена виходом цілої низки аналітичних статей[26; 25; 27; 28], ще кілька розвідок були підготовлені на основі опрацювання матеріалів таборового часопису Вецляра – «Просвітнього Листка» (з початком 1917 р. він прийняв назву «Громадська Думка»)[29; 30; 12]. До матеріалів останнього звертався й відомий український історик-геральдист А. Гречило, яким був опублікований цінний у фактологічному відношенні допис про обставини виготовлення, посвяти та подальшої мандрівки полкового прапора 1-го Першого січового Петра Дорошенка полку. Наукову цінність його статті посилює уміщення автором кількох світлин та малюнків полкового прапора, а також зображення полкової відзнаки згадуваного підрозділу[2].

Метою статті є проведення аналізу діяльності у таборі Вецляр товариства «Січ», яке було створено з метою згуртування тієї частини полонених українців, які виявляли свою готовність виступити на захист своєї Батьківщини зі зброєю в руках. Саме з їх числа почалося формування 1-го Першого січового Петра Дорошенка полку, особовий склад якого у лютому-березні було вліто до складу Синьожупанної дивізії.

Український парамілітарний рух у таборі Вецляр на початках своєї інституалізації (березень 1916 р.) був змушений розвиватися у рамках «гімнастичного товариства», не маючи для цього сприятливих можливостей.

Сходини кількох її членів відбувались в одній з кімнат Народного дому у Вецлярі, і найголовнішим викликом для новоствореної організації було небажання таборян приєднуватися до її складу. У травні 1916 р. ця обставина була помічена таборовою газетою, яка відзначила у одній зі своїх заміток те, що «Гімнастичне Т-во „Січ” поки помітно не збільшується членами, бо ще багато не розуміють завдань цієї організації і перекичують балачки про неї на щось страшне»[10, с.7].

Ситуація почала змінюватися, коли у розпорядження «Січі» були передані два окремі приміщення з усім необхідним обладнанням для занять гімнастичними вправами та ігровими видами спорту. Дуже важливим для розвитку товариства було й те, що комендатура табору дозволила членам товариства прогулянки до лісу, де вони час від часу проводили свої вправи. Відтак перебуваючи у «Січі» її члени отримували в ній «і користь, і розвагу, і відпочинок», що привертало до її складу все більшу кількість нових членів[1, с.8].

Але залучення переважної більшості таборян до робіт поза табором у складі робітничих команд призвело до тимчасового призупинення діяльності цього товариства, члени якої активізували свою роботу лише у жовтні 1916 р., що знов таки було відзначено на шпальтах таборової газети, яка наголосила на значенні «Січі» як «товариства свідомих таборян, де поза гімнастичними вправами, навчатимуться борці за долю і щастя рідного народу так потрібної нам витривалості, карності і згоди» [32, с.6-7].

Товариство «Січ» поновило свою роботу в повному обсязі 2 листопада 1916 р.[20, с.7] За два тижні (16 листопада) була проведена перша вечірка товариства «Січі» зі співами і декламаціями. 18 листопада відбулися січові вправи у гімнастичному залі у супроводі таборової оркестри. Кількість членів «Січі» становила на той час 60 таборян[11, с.6]. Ще за місяць був обраний її провід (осавул, сотник, два хорунжі, підхорунжий, два четарі), число січовиків на цей час складало вже 106 осіб[21, с.3].

Одним з найголовніших завдань цього товариства стало виховання «національно свідомих людей, здорових душею і тілом»[13, с.132]. На виховній меті діяльності цього товариства наголошувала й таборова газета, в якій зазначалося наступне: «виховувати своїх членів фізично й морально і плекати в них дух громадянського почуття і дисципліни». На думку невідомого дописувача – в першій фазі своєї діяльності товариство «стояло на висоті своїх завдань», бо спочатку до його складу увійшли «більш сміливі ідеалісти, які розуміли вагу його для української національної справи»[33, с.4].

Станом на 14 грудня 1916 р. у складі «Січі» перебувало вже близько 100 членів, які були згуртовані міцною дисципліною та ясним розумінням своїх завдань. Товариством керувала виборна січова (отаманна) старшина на чолі з кошовим отаманом[42, арк.18-19]. Члени «Січі» щосуботи відбували гімнастичні вправи (у супроводі таборового оркестру), крім того січовиків регулярно скликали на товариські сходи, під час яких для присутніх виголошувалися реферати на різні національні теми. На початку січня 1917 р. січовики піднесли питання про видачу їм традиційних козацьких строїв (шапок сірого кольору, синіх штатів та чумарок)[34, с.7].

За доволі короткий час ставлення таборян до січовиків кардинально змінилося, і за оцінкою таборової газети вже у січні 1917 р. до її складу вписувалися «навіть ті, хто раніше як не цілком вороже, то в найменшій мірі пересудно відносилися до неї». 18 січня члени «Січі» ухвалили рішення про виконання ними функцій таборової пожежної варти (сторожі), після чого почали робити обходи території табору в нічний час. На кінець січня 1917 р. загальна кількість січовиків становила 193 особи[35, с.5], а їх товариство набуло деяких виразніших парамілітарних рис (це, зокрема, виявилось у зведенні всіх січовиків до складу «Січового полку ім. Союзу визволення України».

Поступальний розвиток «Січі» тривав й протягом лютого 1917 р., про що свідчила чергова замітка на шпальтах таборового часопису: «житте в Товаристві йде нормальним шляхом. Товариство збільшується новими членами, які мешкають у таборі, а також надходить до Січі чимало листів від товаришів з робітничих команд або з проханнями прийняти їх до Січі, або з запитом, чи приймає Товариство в члени тих, що зістаються на командах». 14 лютого 1917 р. – на чергових товариських сходинах – проводом товариства було повідомлено, що загальна їх кількість його членів склала 235 осіб[36, с.6].

«Січ» брала активну участь у проведенні усіх таборових урочистостей, і зокрема Шевченківських свят (9 і 11 березня 1917 р.), на яких січовики виступали з гімнастичними вправами у супроводі оркестру на майдані та січовим концертом[37, с.13]. Деяка декоративність в діяльності товариства (однострої, участь у всіх святкуваннях, проходи табором в супроводі оркестру та ін.), а головне відомі політичні події (повалення царату в Росії) – істотно збільшили число таборян, що прагнули приєднатися до «Січі». Наслідком цього стала значне кількісне збільшення товариства – вже станом на 17 травня 1917 р. до його складу входило 575 осіб [16, с.4].

Провід української таборової організації усвідомлював всю небезпеку неконтрольованого зростання кількості «Січі» з кон'юктурних міркувань, але не зумів запобігти цьому. Відтак «з першими вістками про свободу в Росії (йшлося про Лютневу революцію – *авт.*) почали до т[оварист]ва линути землячки цілими загонами, не розуміючи на що воно», і ставши членами товариства, «справами його не дуже цікавилися і приходили на зібрання не охотно»[38, с.4]. На цій хвилі до «Січі» приєдналася значна кількість цілком невідповідних таборян, яким подобалася лише зовнішня сторона діяльності товариства, а також ті преференції, які отримували січовики (звільнення від таборових робіт, проживання в окремому «січовому» бараку, поодинокі проведення гімнастичних вправ поза табором у лісі)[3, с.4].

Саме ця категорія січовиків утворила чисельний баласт для організації, який призвів до її тривалої стагнації. Не забарилися й тяжкі дисциплінарні проступки січовиків перед німецькою владою, і зокрема – втечі декого з них під час перебування в робітничих командах. Ілюстрацією цьому стали загальні збори мешканців «січового» бараку 5-го блоку, що були скликані 25 червня 1917 р., які ухвалили виключити трьох січовиків за скоєну ними втечу з робітничої команди Sprachbrücken[9, с.3]. Проте ці рішення не могли кардинально оздоровити організацію, що підтвердила подальша динаміка її розвитку.

Протягом літа 1917 р. через брак у членів «Січі» «товариської солідарності, громадянського почуття і організаційної дисципліни» ситуація в товаристві у моральному відношенні «далеко погіршала», а восени «життя в ньому[...] почала завмирати, гімнастичні вправи[...] були занехаяні», і «Січ» стала уявляти з себе «скоріше дезорганізацію як організацію». Всі спроби проводу товариства («Отаманної старшини») навести хоча би елементарний лад виявилися безуспішними тому, що значна кількість членів «Січі» вважала своїм обов'язком виступати наперекір своїм виборним начальникам (отаману і січовому писарю), так що обов'язки останніх звелася до озвучення списку новоприйнятих членів[33, с.4].

Про кризовий стан в січовій організації було в чергове заявлено (грудень 1917 р.) й на сторінках таборового часопису: «Виявилось, що багато ще товаришів, злучених в організації, хатні знайомства ставлять вище над організаційні справи і їм бракує ще дійсної товариської солідарності», до того ж – «в таборі є ще й такі, що весь час ставилися як не вороже, то у всякому разі байдуже до української справи, та й тепер починають цікавитися лиш остільки, оскільки їм подобається запорізький жупан і шапка»[4, с.4]. Загальна кількість

товариства «Січ» (станом на 13 грудня 1917 р. – 1022 члени)[5, с.6] теж опосередковано свідчила про відсутність критичного ставлення до відбору нових членів до складу організації. Проте до заявленої тут кількості членів «Січі» слід підходити з обережністю, бо вона не корелюється з тією, що була вказана в іншому джерелі (1173 члени у складі 12-ти сотень – станом на кінець листопада 1917 р.)[13, с.132].

Зрештою під впливом революційних перемін в Росії протягом 1917 р. провід «Січі» дійшов думки про необхідність активізації роботи товариства, а також тіснішого згуртування його членів та заведення «кращого ладу на підставі організаційної дисципліни і більшого довірря» до новообраного проводу. 19-21 грудня ц.р. були проведенні підготовчі організаційні збори для виборів «Отаманної старшини», під час яких також були визначені кандидати на посади трьох курінних отаманів і дев'ятьох сотників[33, с.4].

24 грудня 1917 р. відбулися вибори нового складу полкової старшини в товаристві «Січ». Полковим отаманом був обраний полонений офіцер Денис Андріюк, писарем – Сергій Салівон, скарбником – Онуфрій Дейнеко; курінними отаманами – Михайло Якубів, Яків Волошин, Григорій Бортняк; сотниками – Федір Ємець, Василь Синицин, Петро Вдовиченко, Іван Біляїв, Володимир Гажало, Микола Корольчук, Іван Кривохижа, Яків Отрешко, Леонід Никутка. Було вирішено, що всі накази полку видаватимуться на підставі відповідних рішень полкової старшини. Також було ухвалено рішення про заснування при товаристві «Січ» інструкторської школи «для виховання кадрів будучих полків» (програму для неї мали виробити курінні отамани). Новим патроном полку був визначений гетьман Петро Дорошенко (відповідно й сам «вещлярський» полк став називатися його іменем). Отаманна старшина взяла на себе виготовлення полкового прапора та підготовку привітаннями до УЦР[18, с.8].

3 січня 1918 р. були проведені збори членів товариства, під час яких отаман «Січі» звернув увагу присутніх на те, що частина січовиків недбало ставиться до січового одягу (про це ж йшлося у наказі полку)[39, с.6]. Ще за три тижні були скликані чергові збори «Січі», які провадив заступник отамана С. Салівон, який оголосив наказ полку – про започаткування вечірньої «військової школи» (в її програмі були передбачені «танці, строевий устав, гімнастичні вправи, військові науки, спів»). Також відбулося обговорення проекту прапора полку, який на думку присутніх повинен був мати з одного свого боку хрест, а з протилежного – образ Покрови Пресвятої Богородиці.

Хрест мав також бути прикрашений зірками і місяцем з надписом «І.С.Г.Д.П.» («Перший Січовий Гетьмана Дорошенка Полк»)[40, с.4].

31 січня 1918 р. відбулася загальна полкова рада, на якій новим полковим отаманом був обраний полонений Ф. Ємець (замість Д. Андріюка, який виїхав до України в рамках репатріаційної акції)[41, с.4]. А ще за десять днів (9 лютого) до табору надійшла вістка про підписання УЦР мирної угоди з Центральними державами у Брест-Литовському, з нагоди чого вже наступного дня у Вецлярі був проведений парад 1-го Січового імені Петра Дорошенка полку. Як йшлося у репортажі на шпальтах «Громадської Думки» – він розпочався о 10 годині ранку на таборовому плацу в присутності коменданта табору та інших німецьких офіцерів[19, с.4].

Січовиків у строю привітав голова таборового «уряду» (Генеральної Старшини) Ф. Пасюра, який наголосив на величезному значенні підписання УНР мирної угоди з центральними державами, а офіцер комендатури лейтенант Крігер зачитав телеграму, що була надіслана начальником відділу полонених Королівського прусського військового міністерства (*Königlich Preußische Kriegsministerium*) генерала Е. Фрідріха з привітаннями таборовим організаціям. Оркестр відіграв гімни України та Німеччини, і за тим полк пройшов церемоніальним маршем на плацу, а потім вирушив до Народного Дому, де січовики у строю прослухали ще кілька промов, кожного разу покриваючи вітання промовців на адресу УЦР криками «Слава!»[19, с.4].

12 лютого 1918 р. Генеральна Старшина табору Вецляр отримала від Української мирної делегації з Брест-Литовського телеграму, в якій той пропонувалося відрядити до України 800 «узброєних свідомих Українців, певних людей, яким могло б українське правительство цілком довіряти». Цей заклик того ж дня було обговорено на зборах товариства «Січ», після чого присутніми на ньому було одногосно ухвалено рішення про відрядження членів цієї організації до України. Наступного дня у таборі відбулися збори членів кількох інших організацій, деякі з яких припинили свою діяльність, а провід над ними перейшов до рук спеціально для цього призначених уповноважених. Всі ці дні тривав процес приїзду до табору полонених з робітничих команд, які зголошувалися до складу першого транспорту поворотців з полону. Одночасно тривав процес виборів старшини (сотників і курінних). 13-15 лютого до табору прибули 42 офіцери-українці з табору Ганновер-Мюнден. 16 лютого формування відділу було завершено, і ввечері цього дня вояки-українці (близько 800 осіб) відбули на залізничний вокзал, де

на них чекав потяг[8, с.4]. Того ж дня вони виїхали до Ковеля, де розпочалося формування Синьожупанної дивізії.

Ще за два дні (18 лютого) до табору з Ганновер-Мюндена прибули 53 офіцери-українці, які мали укомплектувати наступний транспорт тими полоненими, які перебували у таборі, а також постійно поверталися з робітничих команд. Прибулі до табору офіцери ініціювали жваве обговорення політичних подій в Росії та обставин підписання мирного договору в Бресті. Поза своїми прямим обов'язками з формування сотень дехто з офіцерів виступав і з доповідями на вічах, намагаючись роз'яснити таборянам глибинний сенс тогочасних подій. Так, зокрема, делегат 2-го всеукраїнського військового з'їзду офіцер Стецюк розповів таборянам про ситуацію на Поділлі, настої селянства та ситуацію на фронті влітку 1917 р., а також ініціював створення земляцтва подоляків з числа полонених, чим справив на таборян «дуже гарне враження»[8, с.4].

«Громадська Думка» намагалися закарбувати на своїх шпальтах те емоційне піднесення, яке охопило членів української громади у ці дні та знаходило свій найповніший вияв під час таборових вічей. Під час роботи одного з них (23 лютого ц.р.) з рефератом про світові події виступив Богдан Лепкий, який довший час працював у таборі в якості організатора культурно-освітньої роботи. На його думку – в цей час Україна переживала надзвичайно важливу подію в своїй історії, бо Лютнева революція в Росії «дала Україні нарівні з другими народами волю», але на неї «посягають сусіди, які хоч і голосять на словах право всім народам бувшої Росії самоозначуватися аж до цілковитого відділення від Росії», насправді ж й надалі прагнуть управляти Україною, плекаючи надію загарбати українські багатства – «хліб, цукор, залізо, вугіль і інше, які Москалі вважали досі своїм і без яких засудженні на уступленне з першорядного місця в колі других народів світа»[31, с.4].

Українською відповіддю на це мала стати демонстрація готовності громадян УНР до «самостійного вільного життя», а також їх готовність захистити свою Батьківщину від московської навали. Від українців вимагалось лише одного – «витревалости, єдності думки та послуху тій влади, яку сам народ собі обрав». У цей час всі думки українців «повинні бути звернені в один бік: все для нашої політичної незалежності», і лише за такої умови можна було би, на слушну думку Б.Лепкого, «удержати і скріпити [...]молоду волю» Української держави та успішно розбудувати її державні інститути. Насамкінець доповідач закликав присутніх на вічу «до сповнення своїх горожанських обов'язків перед батьківщиною, ставши до оборони її в ряди

організованої української армії аж до повного визволення її од нападу грабіжників (російських більшовиків – *авт.*)». Цей заклик було гаряче сприйнято таборянами, які криками «Слава» задекларували свою готовність взяти до рук зброю аби захистити Україну[31, с.4].

У кінці лютого 1918 р. в центрі уваги редакції газети були події навколо формування другого транспорту полонених, призначеного для поповнення згадуваної дивізії. 27 лютого було завершено укладання списків добровольців на від'їзд, після чого останніх (як і всіх інших таборян) зібрали на чергове віче. Присутні на ньому члени Союзу визволення України Б.Лепкий, А.Жук і В.Козловський виступили з політичними промовами, після цього були проведені вибори отаманної старшини, під час яких полонені виявили – за оцінкою таборової газети – «дуже багато розважності та організаційного хисту побіч дуже високої національної свідомости»[31, с.4].

Вранці 3 березня 1918 р. таборовий плац був заповнений полоненими українцями (у кількості 1200 осіб), які належали до складу другого транспорту, сформованого здебільшого з членів українських організацій. О 10 годині відбулося їх шикування, куреням були вручені жовто-блакитні прапори, після чого у супроводі духової оркестри вояки вирушили на залізничну станцію для завантаження у вагони. Частина з них була вдягнена в однострої (сині жупани)[17, с.4]. Того ж дня ешелон з полоненими українцями вирушив до Ковеля, а ще за два тижні особовий склад Синьожупанної дивізії був перевезений до України, і 24 березня синьожупанники взяли участь у військовому параді на Софійській площі.

Після від'їзду двох транспортів вецлярська громада полонених українців продовжувала свою діяльність, тим більше що німецька влада ухвалила рішення про формування ще однієї «Синьої» дивізії. У зв'язку з цими подіями таборовий «уряд» (Генеральна Старшина) 28 лютого 1918 р. ухвалив рішення про свою реорганізацію у Ліквідаційний комітет, який перебрав на себе управління громадою полонених українців та мав забезпечити ліквідацію табору та перевезення його майна до України. Виїзд значної кількості членів таборових організації змусив їх навесні 1918 р. обмежити обсяги своєї роботи, а також розпочати підготовку до власної самоліквідації.

27 квітня 1918 р. Ліквідаційний комітет табору санкціонував розв'язання товариства «Січ», переважна більшість членів якого на цей час перебувала вже в Україні. Разом з тим Комітет продовжував опікуватися старішими справами «Січі», до числа яких належало виготовлення полкового прапору за попереднім замовленням полкової старшини. На думку членів Комітету прапор належалося

передати до України, так само як й усе таборове майно[6, с.4]. На черговому засіданні Ліквідаційного комітету (13 травня 1918 р.) була обговорена доцільність посвячення полкового прапору, особливо з огляду на те, що 1-й Січовий імені Петра Дорошенка полк вже не існував як такий. Завдяки слушній аргументації Б.Лепкого члени Комітету вирішили провести цю урочистість 26 травня[7, с.4], але невдовзі з'ясувалося, що до цього дня прапор не буде виготовлений.

Посвячення полкового прапору відбулося за два тижні – 9 червня 1918 р. (за іншими даними днем пізніше – *авт.*) – на таборовому плацу в присутності коменданта табору та німецьких офіцерів, представників магістрату Вецляра, секретаря Союзу визволення України В. Козловського, посланців української громади табору Зальцведель та козаків і старшин, які у складі третього транспорту мали відбути до України. Урочистість розпочалася внесенням прапору під музику у виконанні таборового оркестру до помосту із спорудженим на ньому престолом для служби Божої. Присутній тут же священик приступив до обряду освячення прапору, а після його завершення відправив молебень (українською мовою). Насамкінець хор Музично-драматичного товариства ім. М. Лисенка виконав урочисту пісню на слова Олександра Кониського «Боже єдиний великий, нам Україну храни», що стала фінальним музично-хоровим акордом церемонії посвяти[14, 6].

З вітальною промовою на посвяченні виступив член Ліквідаційного комітету М. Біличенко, який нагадав присутнім, що прапор був виготовлений на кошти, зібрані членами товариства «Січ», які спрямували на цю мету 1300 марок німецьких. І зараз настав час – на виконання рішення Ліквідаційного комітету – передати полковий прапор до України (для вручення представникам української влади). Велике враження на присутніх справив виступ Б.Лепкого, на думку якого цей прапор мав неодмінно стати символом боротьби за незалежну Україну. Після цього голова Ліквідаційного комітету Ф. Пасюра передав прапор начальнику транспорту полонених Василю Яворському, який дав урочисту обітницю доставити його до Києва. Завершував церемонію парад присутніх на цій урочистості козаків та виконання українського національного гімну[14, с.6].

Прапор відбув до України 24 червня 1918 р. (коли нарешті став можливим виїзд третього транспорту полонених українців, з яким додому відбуло 300 осіб)[15, с.4-5], після чого ця українська реліквія використовувалася під час багатьох національно-державних урочистостей вже в Україні, а після завершення мілітарної фази боротьби за українську державність у листопаді

1920 р. – була вивезена за кордон і таким чином врятована від захоплення і знищення її більшовиками, й нині зберігається в Канаді[2, с.14-18]. Опосередкованим визнанням заслуг вецлярців у справі розбудови національних збройних сил стали відвідини табору особистим ад'ютантом гетьмана П. Скоропадського Василем Кочубеєм, який завітав до Вецляру 22 серпня 1918 р. та був зустрінутий «хлібом-сіллю» за чисельної присутності членів таборової громади полонених українців (див. фото додатки до статті).

Висновки. Заснування товариства «Січ» у таборі Вецляр являло собою важливу віху в історії розвитку української таборової організації, засвідчивши собою її істотний поступ. Поставши як гімнастичне товариство, «Січ» досить скоро перетворилася на парамілітарну структуру з порівняно невеликою кількістю своїх членів з виробленим національним світоглядом та бажанням відродити традиції запорізьких козаків. Його члени спільно відбували гімнастичні вправи у супроводі оркестру, виконували нічне чергування у таборі, пильнуючи пожежну безпеку. Ситуація кардинально змінилася після Лютневої революції, коли до товариства почали напливати випадкові особи, які в такий спосіб шукали собі різних преференцій. Наслідком цього «Січ» почасти розгубила свій авторитет, а її діяльність звелася до проведення загальних зборів, під час яких увалювалися рішення про прийом нових членів.

Поворотним моментом в історії товариства став грудень 1917 р., коли новообраний провід «Січі» вжив рішучих заходів для її оздоровлення. Найважливішим його рішеннями стало створення 1-го Січового імені Петра Дорошенка полку, призначення сотників, курінних та отаманної старшини, організація вишкільних занять, замовлення полкового прапора. Вихід УНР на міжнародну арену та підписання мирної угоди в Брест-Литовську (лютий 1918 р.), а головню – заклик української делегації до полонених українців з пропозицією виступити на збройний захист України від більшовицької навали – на короткий час зробив «Січ» центром життя української таборової організації. З числа її членів та українських активістів з інших таборових організацій були сформовані два транспорти, які були вліті до складу Синьожупанної дивізії. Після самоліквідації «Січі» український парамілітарний рух у таборі спрямовувався проводом української громади, який, зокрема, опікувався полковим прапором, його освяченням та переданням до України.

Є очевидним, що заснування і подальший розвиток таборової «Січі» був санкціонований німецькою владою, яка плекала надії посилити свій бойовий ресурс за рахунок українців насамперед у фронтових операціях проти Російської імператорської армії. Проте ці сподівання були безпідставними, і

хоча дехто з січовиків дійсно був зарахований на німецьку військову службу, ця категорія таборян відбувала її в військових комендатурах на окупованих Німеччиною волинських землях. Найзначнішою заслугою вецлярської «Січі» стала національне освідомлення та організаційна підготовка понад тисячі своїх членів, яким були прищеплені стійкі патріотичні почування. Січова організація полонених українців у Вецлярі та сформований тут 1-й Січовий імені Петра Дорошенка полк – стали одними з підвалин для творення збройних сил України у найпотрібніший для неї період – в часі українських національно-визвольних змагань 1917-1921 рр.

Рис. 1. Невідомий вояк 1-го Січового імені Петра Дорошенка полку. Оригінальний надпис на звороті фотографії (олівцем): «Синьожупанник із Вецляру, фотографія з р[оку] 1918. Здається старшина вецлярський, прізвища собі не пригадую. [Підпис – не розбірливо]». (ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.30, арк.36).

Рис. 2. Шикування одного з підрозділів 1-го Січового імені Петра Дорошенка полку перед виїздом з табору, лютий-березень 1918 р., Вецляр. (ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.12, арк.)

Рис. 3. Проводи одного з підрозділів 1-го Січового імені Петра Дорошенка полку в таборі Вецляр, лютий-березень 1918 р. (ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.12, арк.13).

Рис. 4. Шиккування січовиків-українців для посвяти прапору 1-го Січового імені Петра Дорошенка полку в таборі Вецляр. Оригінальний надпис на звороті фотографії (олівцем): «Посвята прапору полку ім. Дорошенка, 10 червня 1918 р., Вецляр» [насправді 9 червня – авт.] (ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.30, арк.35).

Рис. 5. Начальник (отаман) третього транспорту полонених українців з табору Вецляр сотник Василь Яворський, б/д. (ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.12, арк.12).

Рис. 6. Проводи січовиків-українців на вокзал м. Вецляра (голова колони і таборовий оркестр), ймовірно – 24 червня 1918 р. (ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.30, арк.25).

Рис. 7. Відвідини табору Вецляр особистим ад'ютантом гетьмана П. Скоропадського Василем Кочубеєм. У першому рядку зліва направо – голова Ліквідаційного комітету табору Вецляр Федір Пасюра, Василь Кочубей, Михайло Біличенко, 22 серпня 1918 р. (ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.12, арк.6).

Рис. 8. Зустріч В.Кочубея «хлібом-сіллю» в присутності офіцерів-українців та таборян, 22 серпня 1918 р., табір Вецляр. (ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.12, арк.11).

Список використаних джерел та літератури:

1. Б-ський М. Гімнастичне Т[овариств]во «Січ» / М. Б-ський // Просьвітний Листок. – 1916. – 5 червня. – Ч.14. – С.8.
2. Гречило А. Перший січовий Петра Дорошенка полк: відзнаки та прапор / А. Гречило // Collection. – К., 2019. – № 12. – С. 14–18.
3. Громадська Думка. – 1917. – 26 липня. – Ч.51(98). – С.4.
4. Громадська Думка. – 1917. – 9 грудня. – Ч.86(133). – С.4.
5. Громадська Думка. – 1917. – 30 грудня. – Ч.91-92(138-139). – С.6.
6. Громадська думка. – 1918. – 4 травня. – Ч.24. – С.4.
7. Д-в С. Ліквідаційний комітет / С. Д-в // Громадська думка. – 1918. – 18 травня. – Ч.26. – С.4.
8. З таборового життя // Громадська Думка. – 1918. – 23 лютого. – Ч.14(153). – С.4.
9. Зібранне Січового бараку V бл[оку] // Громадська Думка. – 1917. – 28 червня. – Ч.43(90). – С.3.
10. Із таборового життя // Просьвітний Листок. – 1916. – 25 травня. – Ч.12-13. – С.7.
11. Із таборового життя // Просьвітний Листок. – 1916. – 26 листопада. – Ч.34. – С.6.
12. Кудряченко А. Громадсько-політичний та національний активізм полонених вояків-українців у таборі Вецляр, Німеччина, 1917 р.: зміст і форми (за матеріалами часопису «Громадська Думка») / А. Кудряченко, І. Срібняк // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. – 2023. – № 32. (у друці).
13. Лисецький П. Як виглядає просвітно-організаційне життя в українському таборі у Вецлярі / П. Лисецький // Вістник політики, літератури й життя. – 1918. – 3 березня. – Ч.9(192). – С.132–133.
14. Лубенець. Вецляр. Посвячення прапору першого Січового гетьмана П. Дорошенка полку у Вецлярі / Лубенець // Вільне слово. – 1918. – 22 червня. – Ч.47. – С.6.

15. Лубенець. Вецяяр. Відїзд військового ешелону на Україну / Лубенець // Вільне слово. – 1918. – 29 червня. – Ч.48. – С.4–5.
16. Народна Рада // Громадська Думка. – 1917. – 24 травня. – Ч.33(80). – С.4.
17. Одїзд другого транспорту на Україну // Громадська Думка. – 1918. – 9 березня. – Ч.16(155). – С.4.
18. Полкова Отаманна Старшина // Громадська Думка. – 1918. – 6 січня. – Ч.1-2(140-141). – С.8.
19. Січова парада // Громадська Думка. – 1918. – 14 лютого. – Ч.13(152). – С.4.
20. Січовик. Т[оварист]во «Січ» / Січовик // Просвітний Листок. – 1916. – 5 листопада. – Ч.31. – С.7.
21. Січовик. Т[оварист]во «Січ» / Січовик // Просвітний Листок. – 1916. – 24 грудня. – Ч.38. – С.3.
22. Срібняк І. З історії культурно-просвітницької діяльності полонених українців у таборі Вецяяр (Німеччина) в 1915 р. / І. Срібняк // Етнонаціональний розвиток в Україні та стан української етнічності в діаспорі: сутність, реалії конфліктності, проблеми та прогнози на порозі ХХІ століття: Тези п'ятої Міжнародної науково-практичної конференції (Київ-Чернівці, 22–25 травня 1997 р.). – Київ-Чернівці, 1997. – Ч. 2. – С. 441–443.
23. Срібняк І. Табір полонених українців у Вецярях (Німеччина) у 1915–1917 рр. / І. Срібняк // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія «Історія, економіка, філософія». – К., 1998. – Вип. 2. – С. 38–57.
24. Срібняк І. Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914–1920 рр.) / І. Срібняк. – К., 1999. – С. 93–110.
25. Срібняк І. Особливості проведення національно-просвітницької роботи у таборі полонених українців Вецяяр, Німеччина (червень 1916 – лютий 1917 рр.) / І. Срібняк // Освітологічний дискурс. – К., 2021. – Т. 33. – № 2. – С. 16–28.
26. Срібняк І. Народна школа грамоти в таборі полонених українців Вецяяр, Німеччина (вересень 1915 – березень 1917 рр.): короткий нарис історії створення та діяльності / І. Срібняк, М. Палієнко // Сучасні дослідження з німецької історії: збірник наук. праць. – Дніпро, 2020. – С. 81–87.
27. Срібняк І. Товариство «Сільський Господар» у таборі полонених українців Вецяяр (Німеччина), 1916–1917 рр.: до історії створення та діяльності / І. Срібняк, М. Палієнко // Гуманітарні студії: історія і педагогіка. – Тернопіль, 2021. – № 2. – С. 43–55.
28. Срібняк І. З історії кооперативного руху в таборі полонених українців Вецяяр, Німеччина: створення та діяльність спілки «Чайня» (грудень 1915 – 1916 рр.) / І. Срібняк, М. Палієнко // Київські історичні студії. – К., 2022. – № 1 (14). – С. 30–38.
29. Срібняк І. Формування світогляду полонених українців засобами друкованого слова: національно-виховна місія часопису «Просвітний Листок» у таборі Вецяяр, Німеччина (1916 р.) / І. Срібняк, В. Шнайдер // Синопис: текст, контекст, медіа. – К., 2020. – Т. 26. – № 3. – С. 90–97;
30. Срібняк І. Часопис «Просвітний Листок» як джерело для реконструкції історії розвитку української громади у таборі Вецяяр, Німеччина (1916 р.) / І. Срібняк, В. Шнайдер // Київські історичні студії. – К., 2020. – № 2 (11). – С. 50–59.
31. Таборове віче // Громадська Думка. – 1918. – 2 березня. – Ч.15(154). – С.4.
32. Т[оварист]во «Воля» // Просвітний Листок. – 1916. – 22 жовтня. – Ч.29. – С.6-7.
33. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1917. – 23 грудня. – Ч.90(137). – С.4.
34. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1917. – 5 січня. – Ч.1(48). – С.7.
35. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1917. – 1 лютого. – Ч.6(53). – С.5.
36. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1917. – 25 лютого. – Ч.11(58). – С.6.
37. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1917. – 10 березня. – Ч.14(61). – С.13.
38. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1917. – 23 грудня. – Ч.90(137). – С.4.
39. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1918. – 13 січня. – Ч.3-4(142-143). – С.6.
40. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1918. – 31 січня. – Ч.9(148). – С.4.

41. Т[оварист]во «Січ» // Громадська Думка. – 1918. – 3 лютого. – Ч.10(149). – С.4.
42. ЦДАВО України, ф.4382, оп.1, спр.14, арк.18-19.
43. Golczewski F. Deutsche und Ukrainer: 1914–1939 / F. Golczewski. – Paderborn, 2010. – S. 108–127.
44. Rehmer C. Das Ukrainerlager Wetzlar-Büblingshausen (1915-1918). Ein besonderes Lager? / C. Rehmer // Mitteilungen des Wetzlarer Geschichtsvereins, 1994. – Heft 37. – S. 77–116.
45. Rehmer C. «Revolutionierungspolitik» und Ukrainer-Lager / C. Rehmer // Die Ukraine im Blickfeld deutscher Interessen. Ende des 19. Jahrhunderts bis 1917/18. – Frankfurt a. M. u. a., 1997. – S. 245–280.
46. Runzheimer J. «...Damit alle an uns erinnert werden»! Das ukrainische Gefangenelager in Wetzlar / J. Runzheimer // Heimat an Lahn und Dill. 1994. – Bd. 284. – S. 2–3.
47. Runzheimer J. Film als historische Quelle. Das ukrainische Kriegsgefangenenlager in Wetzlar / J. Runzheimer // Claudia Weidemann und Rudolf Worschech: Kamera. Oskar Barnack. Frühe Filme aus Wetzlar und Umgebung. – Frankfurt am Main 2002, – S. 25–28.
48. Jung I. Ein «besonderes» Lager für Ukrainer / I. Jung, W. Wiedl // Zwischen Propaganda und Alltagsnot. Wetzlar und der Erste Weltkrieg 1914–1918. – Neustadt an der Aisch, 2016. – S. 262–282.

References:

1. B-skyy, M. (1916, 5 chervnya). Gimnastychny T[ovaryst]vo «Sich», *Prosvitnyy Lystok*, 14, 8. [Ukrainian].
2. Hrechylo, A. (2019). Pershyy sichovyy Petra Doroshenka polk: vidznaky ta prapor, *Collectsion*, 12, 14–18. [Ukrainian].
3. *Hromadska Dumka*. (1917, 26 lypnya), Wetzlar, 51(98), 4. [Ukrainian].
4. *Hromadska Dumka*. (1917, 9 hrudnya), Wetzlar, 86(133), 4. [Ukrainian].
5. *Hromadska Dumka*. (1917, 30 hrudnya), Wetzlar, 91–92(138–139), 6 [Ukrainian].
6. *Hromadska dumka*. (1918, 4 travnya), Wetzlar, 24, 4. [Ukrainian].
7. D-v, S. (1918, 18 travnya). Likvidatsiynny komitet. *Hromadska dumka*, 26, 4. [Ukrainian].
8. Z taborovoho zhyttya (1918, 23 lyutoho). *Hromadska Dumka*, 14(153), 4. [Ukrainian].
9. Zibrannye Syichovoho baraku V bl[oku] (1917, 28 chervnya). *Hromadska Dumka*, 43(90), 3. [Ukrainian].
10. Iz taborovoho zhyttya (1916, 25 travnya). *Prosvitnyy Lystok*, 12–13, 7. [Ukrainian].
11. Iz taborovoho zhyttya (1916, 26 lystopada). *Prosvitnyy Lystok*, 34, 6. [Ukrainian].
12. Kudryachenko, A., & Sribnyak, I. (2023). Hromadsko-politychnyy ta natsionalnyy aktyvizm polonenykh voyakiv-ukrayintiv u tabori Wetzlar, Nimechchyna, 1917 r.: zmist i formy (za materialamy chasopysu «Hromadska Dumka»), *Mizhnarodni zvyazky Ukrayiny: naukovi poshuky i znakhidky*, 32. (in print). [Ukrainian].
13. Lysetskyy, P. (1918, 3 bereznya). Yak vyhlyadaye prosvitno-organizatsiynne zhyttya v ukrayinskim tabori u Wetzlar. *Vistnyk polityky, literatury y zhyttya*, 9(192), 132–133. [Ukrainian].
14. Lubenets. (1918, 22 chervnya). Wetzlar. Posvyachennya praporu pershoho Syichovoho hetmana P. Doroshenka polku u Wetzlar. *Vilne slovo*, 47, 6. [Ukrainian].
15. Lubenets. (1918, 29 chervnya). Wetzlar. Vidyzyd viyskovoho eshelonu na Ukrayinu, *Vilne slovo*. 48, 4–5. [Ukrainian].
16. Narodna Rada (1917. 24 travnya). *Hromadska Dumka*, 33(80), 4. [Ukrainian].
17. Odyzyd druhoho transportu na Ukrayinu (1918, 9 bereznya). *Hromadska Dumka*, 16(155), 4. [Ukrainian].
18. Polkova Otamanna Starshyna (1918, 6 sichnya). *Hromadska Dumka*, 1-2(140-141), 8. [Ukrainian].
19. Sichova parada (1918, 14 lyutoho). *Hromadska Dumka*, 13(152), 4. [Ukrainian].
20. Sichovyk. (1916, 5 lystopada). T[ovaryst]vo «Sich». *Prosvitnyy Lystok*, 31, 7. [Ukrainian].

21. Sichovyk. (1916, 24 hrudnya). T[ovaryst]vo «Sich». *Prosvitnyy Lystok*, 38, 3. [Ukrainian].
22. Sribnyak, I. (1997). Z istoriyi kulturno-prosvitnytskoyi diyalnosti polonenykh ukrayintsiv u tabori Wetzlar (Nimechchyna) v 1915 r. *Etnonatsionalnyy rozvytok v Ukrayini ta stan ukrayinskoyi etnichnosti v diaspori: sutnist, realiyi konfliktnosti, problemy ta prohnozy na porozi XXI stolittya* (22–25 travnya 1997 r.), Kyiv-Chernivtsi, 2, 441–443. [Ukrainian].
23. Sribnyak, I. (1998). Tabir polonenykh ukrayintsiv u Wetzlari (Nimechchyna) u 1915-1917 rr. *Visnyk Kyivskoho derzhavnoho lnhvistychnoho universytetu*, 2, 38–57. [Ukrainian].
24. Sribnyak, I. (1999). *Poloneni ukrayintsi v Avstro-Uhorshchyni ta Nimechchyni (1914–1920 rr.)*, Kyiv. [Ukrainian].
25. Sribnyak, I. (2021). Osoblyvosti provedennya natsionalno-prosvitnytskoyi roboty u tabori polonenykh ukrayintsiv Wetzlar, Nimechchyna (cherven 1916 – lyuty 1917 rr.). *Osvitohichnyy dyskurs*, 33, 2, 16–28. [Ukrainian].
26. Sribnyak, I., & Paliyenko, M. (2020). Narodna shkola hramoty v tabori polonenykh ukrayintsiv Wetzlar, Nimechchyna (veresen 1915 – berezen 1917 rr.): korotkyy narys istoriyi stvorennya ta diyalnosti. *Suchasni doslidzhennya z nimetskoyi istoriyi*. 81–87. [Ukrainian].
27. Sribnyak, I., & Paliyenko, M. (2021). Tovarystvo «Silskyy Hospodar» u tabori polonenykh ukrayintsiv Wetzlar (Nimechchyna), 1916–1917 rr.: do istoriyi stvorennya ta diyalnosti. *Humanitarni studiyi: istoriya i pedahohika*, 2, 43–55. [Ukrainian].
28. Sribnyak, I., & Paliyenko, M. (2022). Z istoriyi kooperatyvnoho rukhu v tabori polonenykh ukrayintsiv Wetzlar, Nimechchyna: stvorennya ta diyalnist spilky «Chaynya» (hruden 1915 – 1916 rr.). *Kyivski istorychni studiyi*, 1 (14), 30–38. [Ukrainian].
29. Sribnyak, I., & Shnyder, V. (2020). Formuvannya svitohlyadu polonenykh ukrayintsiv zasobamy drukovanoho slova: natsionalno-vykhovna misiya chasopysu «Prosvitnyy Lystok» u tabori Wetzlar, Nimechchyna (1916 r.). *Synopsys: tekst, kontekst, media*, 26, 3, 90–97. [Ukrainian].
30. Sribnyak, I. & Shnyder, V. (2020). Chasopys «Prosvitnyy Lystok» yak dzherelo dlya rekonstruktsiyi istoriyi rozvytku ukrayinskoyi hromady u tabori Wetzlar, Nimechchyna (1916 r.). *Kyivski istorychni studiyi*, 2 (11), 50–59. [Ukrainian].
31. Taborove viche (1918, 2 bereznya). *Hromadska Dumka*, 15(154), 4. [Ukrainian].
32. T[ovaryst]vo «Volya» (1916, 22 zhovtnya). *Prosvitnyy Lystok*, 29, 6–7. [Ukrainian].
33. T[ovaryst]vo «Sich» (1917, 23 hrudnya). *Hromadska Dumka*, 90(137), 4. [Ukrainian].
34. T[ovaryst]vo «Syich» (1917, 5 sichnya). *Hromadska Dumka*, 1(48), 7. [Ukrainian].
35. T[ovaryst]vo «Syich» (1917, 1 lyutoho). *Hromadska Dumka*, 6(53), 5. [Ukrainian].
36. T[ovaryst]vo «Syich» (1917, 25 lyutoho). *Hromadska Dumka*, 11(58), 6. [Ukrainian].
37. T[ovaryst]vo «Syich» (1917, 10 bereznya). *Hromadska Dumka*, Ч.14(61), 13. [Ukrainian].
38. T[ovaryst]vo «Sich» (1917, 23 hrudnya). *Hromadska Dumka*, 90(137), 4. [Ukrainian].
39. T[ovaryst]vo «Sich» (1918, 13 sichnya). *Hromadska Dumka*, 3-4(142-143), 6. [Ukrainian].
40. T[ovaryst]vo «Sich» (1918, 31 sichnya). *Hromadska Dumka*, 9(148), 4. [Ukrainian].
41. T[ovaryst]vo «Sich» (1918, 3 lyutoho). *Hromadska Dumka*, 10(149), 4. [Ukrainian].
42. CDAVO Ukrayiny, f.4382, op.1, spr.14, ark.18-19. [Ukrainian].
43. Golczewski, F. (2010). *Deutsche und Ukrainer: 1914–1939*. Paderborn, 108–127. [in German].
44. Rehmer, C. (1994). Das Ukrainerlager Wetzlar-Büblingshausen (1915–1918). Ein besonderes Lager? *Mitteilungen des Wetzlarer Geschichtsvereins*, 37, 77-116. [in German].
45. Rehmer, C. (1997). «Revolutionierungspolitik» und Ukrainer-Lager Die Ukraine im Blickfeld deutscher Interessen. *Ende des 19. Jahrhunderts bis 1917/18*, 245–280.
46. Runzheimer, J. (1994). «...Damit alle an uns erinnert werden!» Das ukrainische Gefangenenlager in Wetzlar. *Heimat an Lahn und Dill*, 284, 2–3. [in German].

47. Runzheimer, J. (2002). Film als historische Quelle. Das ukrainische Kriegsgefangenenlager in Wetzlar. *Claudia Weidemann und Rudolf Worschech: Kamera. Oskar Barnack. Frühe Filme aus Wetzlar und Umgebung*, 25–28. [in German].

48. Jung, I., & Wiedl, W. (2016). Ein «besonderes» Lager für Ukrainer, Zwischen Propaganda und Alltagsnot. *Wetzlar und der Erste Weltkrieg 1914–1918*, 262–282. [in German].

Ihor Sribnyak,

*Dr. Habil. (History), Professor,
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine*

Dmytro Hryn,

*Ph. D. (History), Associate Professor,
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine*

THE UKRAINIAN PARAMILITARY MOVEMENT IN THE WETZLAR CAMP, GERMANY, 1916 - THE FIRST HALF OF 1918 (ACCORDING TO THE MATERIALS OF THE CAMP PRESS)

Abstract. *The article analyzes the peculiarities of the development of the Ukrainian paramilitary movement in the camp of Ukrainian prisoners of war Wetzlar (Germany) in 1916 – the first half of 1918, which began with the founding of the gymnastic society «Sich». Quite soon it turned into a paramilitary structure with a relatively small number of its members with a developed national worldview. Its members jointly performed gymnastic exercises accompanied by an orchestra, performed night duty in the camp, keeping an eye on fire safety. The turning point in the history of the society was December 1917, when the newly elected leadership of «Sich» took decisive measures to normalize the situation in it. The most important of his decisions was the creation of the 1st «Sich» Petro Doroshenko regiment, the appointment of centurions, chicken officers and chief of staff, the organization of training classes, ordering the regimental flag.*

It is obvious that the establishment and further development of the camp «Sich» was authorized by the German authorities, who hoped to strengthen their combat resources at the expense of Ukrainians, primarily in frontline operations against the Russian Imperial Army. However, these hopes were unfounded, and although some of the Sich-man was indeed enrolled in German military service, this category of campers served their time in military command posts in the Volyn lands occupied by Germany. At the same time, two transports were formed from the number of «Sich» activists and Ukrainian activists from other camp organizations, which were incorporated into the Syn'ozhupanna Division. The most significant merit of the Wetzlar «Sich» was the national awareness and organizational training of more than a thousand of its members, who were instilled with strong patriotic feelings. The «Sich» organization of captured Ukrainians in Wetzlar and the 1st «Sich» Petro Doroshenko regiment formed here became one of the foundations for the creation of the armed forces of Ukraine in the most necessary period for it – during the Ukrainian national liberation struggle of 1917–1921.

Keywords: *captured Ukrainians, Wetzlar camp, «Sich» company, regiment, Germany.*

Надійшла до редколегії 13.07.2023